

Ann-Dorte Christensen, Bente Jensen & Betül Özkaya

Ann-Dorte Christensen er professor i kønssociologi ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet. Hun forsker især i køn, etnicitet, hverdagsliv, tilhørsforhold, migration og har gennem en årrække beskæftiget sig indgående med biografisk narrative analyser. Ann-Dorte har skrevet en række bøger og artikler på dansk og engelsk. Om migration og tilhørsforhold bl.a. *Stemmer fra en bydel. Etnicitet, køn og klasse i Aalborg Øst*. Aalborg Universitetsforlag, 2012 (sammen med Sune Qvotrup Jensen) og *A Shipload og Women's Memories: Narratives across Borders*, Aalborg Universitetsforlag, 2017 (sammen med Marit Benthe Norheim).

Bente Jensen er arkivar på Aalborg Stadsarkiv og Det Danske Udvandrerarkiv. Hun har været projektleder i MultiAalborg-projektet (2020-2021) og projektet: *De fremmede i det danske – det danske i det fremmede* (2001). Et af hendes arbejdsområder er formidlingen af Det Danske Udvandrerarkiv og Stadsarkivets samlinger. Ud over arkivvidenskabelige emner, der vedrører brugen af arkiver og kulturarv, er hendes forskningsfelter migration og turisme. Bente har skrevet en række bøger og artikler på dansk og engelsk bl.a.: *Foreigners in Denmark – Danes Abroad – Reflections on Results and Method in a Project about Migration and Identity* (AEMI Journal, vol 10, 2012).

Betül Özkaya er cand.scient.soc. og har været videnskabelig projektmedarbejder i MultiAalborg-projektet (2020-2021). Betül er nu ph.d.-studerende ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde på Aalborg Universitet, hvor hun forsker i vrede blandt unge på tværs af klasse, køn og etnicitet (2021-2024). Hun har tidligere beskæftiget sig med negativ social kontrol på tværs af minoritetsmiljøer i et emotionssociologisk perspektiv, se bl.a. "At falde fra – beretninger om religiøst frafald på tværs af majoritetsdanske og minoritetsetniske miljøer", *Dansk Sociologi*, (32) 3. 2021, s. 9-29 (sammen med Anika Liversage).

Keywords: Migration, Transnationale identiteter, Tilhørsforhold, Hjem, Livsfortællinger, Objektbaserede interviews,

MIGRANTFORTÆLLINGER OM 'AT HØRE TIL' OG 'HØRE HJEMME'

Gennem livsfortællinger sætter artiklen fokus på spørgsmålet om tilhørsforhold og på hjemmets betydning som ramme om at skabe en hverdag i en ny kontekst, som man tvunget eller frivilligt har bevæget sig til. Artiklen rejser spørgsmålet om, hvordan der skabes tilknytning til en by som Aalborg, hvilke in- og eksklusionsprocesser der gør sig gældende i dagligdagen, samt hvilke betydninger hjemmet har. Desuden tematiserer artiklen, hvordan erindringer fra oprindelseslande og ruterne til Aalborg inddrages, når der knyttes bånd til nye steder og skabes et nyt hjem.

Indledning¹

Spørgsmålet om 'at høre til' og 'høre hjemme' har altid været en central del af menneskets fortællinger. Det handler grundlæggende om identitet, om sociale relationer og netværk, tilknytning til nye og gamle steder samt følelser af tilhørsforhold til nationer, religioner eller andre fællesskaber. Men rammerne omkring disse processer har grundlæggende ændret sig de seneste årtier i kraft af globalisering og en stigende mobilitet. Det er ikke nyt, at mennesker bevæger sig rundt, men det er nyt, det sker i så omfattende en grad. Sociologer som Zygmunt Bauman, Anthony Giddens, Ulrich Beck og John Urry har alle understreget, hvor grundlæggende den stigende mobilitet og globalisering er ikke kun for samfundets overordnede transformationsprocesser, men også for menneskers daglige liv, hvor det globale og det lokale er blevet uløseligt forbundet.² Mobilitet i nutidens moderne samfund har meget forskellige begrundelser og motivationer – fra globale eliter over turister, til arbejdsmigranter og flygtninge. Bauman har med metaforen turisten og vagabonden understreget migrationens sociale forskelle. Mens turisten er på forretningsrejse eller konsumerer og oplever verden, er vagabonden på flugt fra krig, arbejdsløshed og fattigdom.³

I kølvandet på dette stigende fokus på globalisering er det blevet påpeget, det ikke giver mening entydigt at tage udgangspunkt i nationalstaten. F.eks. har Beck argumenteret for at gøre op med 'containerteorien', bryde den 'metodiske nationalisme', og tankegangen om et folk, et samfund samlet i nationalstaten.⁴ I stedet må vi tage alvorligt, at mennesker i dag tænker og lever transnationalt med mange vidtforgrene-

1 Tak for gode og konstruktive kommentarer fra redaktion og de to reviewere.

2 Giddens 1990; Bauman 1998; Beck 2002; Urry 2007.

3 Bauman 1998; Jørgensen 2002; Larsen 2019, s. 688.

4 Beck 2002; Glick Schiller 2008.

relationer og tilhørsforhold. Det betyder også, at identiteter ikke længere er entydigt forankrede i tilknytning til nationalstaten, men i stedet transnationale, hybride og multiple.⁵

Men hvordan skal man undersøge sådanne komplekse transnationale identitetsprocesser? Det findes der ikke noget entydigt svar på. Men ét af de steder, som mange har fundet et velegnet udgangspunkt, er byen, der kan betragtes som et knudepunkt for mobilitet og tilknytning. Især i storbyer krydses globale rejseruter, og byens rum bliver mødesteder for mennesker med forskellige kulturer, klasser og etniciteter, hvor identiteter konstrueres på tværs af forskellige rumlige skalaer.⁶ I Danmark er der også lavet en række sociologiske, antropologiske og historiske analyser, som har byen eller nogle af byens kvarterer som udgangspunkt i studier af migration og mødet med den fremmede som 'den anden'.⁷

Denne artikel har også byen som udgangspunkt, idet den undersøger migranternes tilhørsforhold og forståelse af hjem i Aalborg.

Aalborg er Danmarks fjerdestørste by. I en global sammenhæng er Aalborg langt fra en storby, men i en regional sammenhæng, Nordjylland, kan Aalborg betragtes som en storby og et centralt knudepunkt. I forhold til migration er dette en pointe, fordi byen både historisk og aktuelt tiltrækker migranter, som oprindeligt har opholdt sig Nordjyllands periferi (f.eks. i flygtningelejre) på grund af uddannelsesmuligheder, erhvervs muligheder samt sociale netværk.

Artiklen bygger på data fra en ny undersøgelse *MultiAalborg – migrantfortællinger på tværs*, som er baseret på 30 migranternes livsfortællinger.⁸ Undersøgelsen viser, at vejene til Aalborg, ruterne man har bevæget sig ad, har været meget forskellige. Nogle migranter er kommet for at studere eller arbejde, mens andre er flygtet og ofte, som senest de syriske flygtninge, bevæget sig over farvande med livet som indsats og videre på strabadserende ruter gennem Europa. Nogle familier er rejst sammen; for andre har flugt og migration ført til smertefulde adskillelser af familiemedlemmer, som man måske senere er blevet genforenet med eller nu lever adskilt fra.⁹

Fælles for disse mennesker er, at de har skullet skabe sig en ny tilværelse i Aalborg. I artiklen går vi ned i denne proces. *For det første* belyser vi migranternes tilhørsforhold både til Aalborg, til deres oprindelseslande samt til andre steder, de har været. Vi rejser spørgsmålet, om de føler sig velkomne som nye medborgere i Aalborg og ser på hvilke sociale netværk og fællesskaber, de indgår i og føler sig knyttet til, samt hvilken tilknytning de har til nationale og transnationale fællesskaber. *For det andet* ser vi på, hvordan migranter skaber og reetablerer et hjem i en ny og fremmed kontekst. Vi

5 Palsby 2015 s. 4, Eriksen, 2006.

6 Caglar og Glick Shiller 2018.

7 Der er flere klassiske sociologer, der har skrevet om 'den fremmede', f.eks. Schutz 1944 og Simmel 1908; Som eksempel på nogle af de danske undersøgelser af migration og byen kan nævnes Kofod og Simonsen 2010; Palsby 2015; Christensen og Jensen 2012; Schmidt 2019.

8 Jensen et al. 2021.

9 Ibid. s. 162.

undersøger, hvordan man opbygger et nyt hjem, hvilke betydninger man integrerer fra tidligere hjem samt hvordan man bestræber sig på, at 'hjemmet' (igen) bliver et sted for tryghed og identitet.

I det følgende vil vi først redegøre for artiklens kilde- og datagrundlag samt metode. Dernæst præsenterer vi den analytiske tilgang med fokus på to kernebegreber: a) tilhørsforhold/'belonging' og b) hjem/'dwelling'. Herefter følger analysen, som vil være tvedelt i følgende to tematiske nedslag om 'at høre til' ('belonging') og 'høre hjemme' ('home making').

Data, metode og kontekst

Artiklen bygger på data indsamlet til *MultiAalborg*-projektet i 2020-21. Projektets formål har været at nuancere betydningen af, hvad det vil sige at være aalborgenser ved at inddrage migranters historie og livsfortællinger i Aalborgs historie.¹⁰ Projektet omfattede dels en række historiske analyser af udviklingen af migrationens historie i Aalborg med vægt på perioden efter 2. verdenskrig, dels 30 livshistoriske interviews med repræsentanter fra hver af de 10 største flygtninge- og indvandrergrupper i Aalborg Kommune, som er følgende: Polen, Somalia, Rumænien, Irak, Iran, Syrien, Libanon, Bosnien-Hercegovina, Tyrkiet og Vietnam.¹¹

Set i lyset af den tidligere diskussion om 'metodisk nationalisme' kan man naturligvis sætte spørgsmålstegn ved at vælge interviewpersoner på baggrund af nationer. Når vi har valgt at gøre dette, hænger det sammen med *MultiAalborg*-projektets historiske udgangspunkt, og det faktum, at migrationsstrømmene i Aalborg i vid udstrækning har været knyttet til nogle bestemte migrantgrupper, som er kommet på forskellige tidspunkter og haft en særlig betydning i Aalborg og Nordjylland (f.eks. de vietnamesiske bådflygtninge i 1970'erne og 1980'erne og den somaliske gruppe i 1990'erne). Disse grupper opfatter vi dog hverken som repræsentanter eller nødvendigvis typiske i forhold til de nationer, de kommer fra. Som et yderligere argument for vores metode vil vi fremhæve, at vi gennem dataindsamlingen erfarede, at – hvis vi havde lavet en helt åben rekruttering – ville der have været grupper, som vi sandsynligvis ikke havde fået kontakt med.

I Aalborg var der i 2020 i alt 16.826 indvandrere, fordelt på 8,7% førstegenerationsmigranter og 3% efterkommere. Det betyder, at i alt 11% af befolkningen har anden etnisk baggrund. De fleste, 7,1%, kommer fra de lande, som statistikken benævner som ikke-vestlige, og færre, 3,9%, kommer fra vestlige lande.¹² Indvandringen er ikke

10 Undersøgelsen er afrapporteret i bogen *MultiAalborg – migrantfortællinger på tværs*, Jensen et al. 2021. Undersøgelsen blev udført af artiklens forfattere og finansieret af Aalborg Kommune, Aalborg Stadsarkiv og Aalborg Universitet.

11 Aalborg Kommune Statistik 2020; Jensen et al. 2021.

12 Aalborg Kommune Statistik 2020.

ligeligt fordelt i Danmark, og Aalborg og Region Nordjylland ligger i den lavere ende. En af grundene er, at Nordjyllands erhvervsstruktur ikke tiltrak udenlandsk arbejdskraft fra slutningen af 1960'erne i så stort et omfang, som den gjorde i store dele af det øvrige Danmark. Der var ikke mangel på ufaglært arbejdskraft i landsdelen, og fagbevægelsen var stærkt skeptisk over for at tiltrække gæstearbejdere på grund af det pres på løn- og arbejdsforhold, det kunne medføre. En sammenligning med andelen af indvandrere samt efterkommere født i Danmark i forhold til de øvrige større danske storbyer viser: Aarhus 17%, Odense 17% og København 25%. Det vil sige, at Aalborg Kommune med sine 11% ligger lavere end de øvrige større danske byer – og også under landsgennemsnittet på 14%. Fordelingen af nationaliteter er også anderledes end i resten af Danmark. På landsplan er fordelingen på de ti største grupper inklusiv efterkommere, følgende (nævnt efter størrelse): Tyrkiet, Polen, Syrien, Tyskland, Rumænien, Irak, Libanon, Pakistan, Bosnien-Herzegovina og Iran. De er til dels svarende til fordelingen i Aalborg, men lokalt er Tyrkiet ikke den største gruppe. Endvidere er Tyskland, Norge, Sverige og Pakistan ikke repræsenterede blandt de ti største grupper i Aalborg. Til gengæld er den somaliske gruppe relativt større i Aalborg set i forhold til resten af Danmark.¹³

Projektets i alt 30 interviews er fordelt med tre interviews i hver af de 10 største grupper i Aalborg Kommune med hensyntagen til spredning og variation i forhold til generation, alder, køn, klasse og religion. Herudover har vi, hvor det har været muligt, taget hensyn til at inddrage både førstegenerationsmigranter og efterkommere. Endelig har vi været interesseret i at rekruttere migranter, der har haft forskellige begrundelser for at komme til Danmark og Aalborg – nogle er flygtet fra krig, andre er kommet hertil som gæstearbejdere eller via familiesammenføring.

Rekrutteringen af interviewpersoner er sket på forskellige måder, som spænder fra opfordringer om at melde sig til projektet efter annoncering på sociale medier og i dagspressen, gennem sneboldeffekt og netværk samt gennem kontakter til specifikke grupper og frivillige organisationer.

Dataindsamlingen har fundet sted under Corona-pandemien, hvilket bl.a. betød, at vi for at kunne holde afstand har været nødt til at foretage alle interviews i et stort mødelokale på Aalborg Stadsarkiv. Det havde været mere optimalt at følge interviewpersonernes ønsker om, hvor interviewet skulle foretages, hvilket formentlig for mange havde været i eget hjem. De fleste interviews er foretaget på dansk, nogle få på engelsk og tyrkisk. Der er ikke anvendt tolke, da vi vurderede, at den distance det ville skabe var større end de sproglige barrierer. I gennemsnit varede hvert interview mellem 1,5 og 2 timer.

13 Indvandrere i Danmark 2020.

Livshistoriske og objektbaserede interviews

Karin Fog Olwig argumenterer for, at livshistoriske interviews åbner op for et bredt perspektiv, som giver mulighed for at analysere, hvordan den enkelte opfatter og fremstiller sig selv i et livsforløb præget af mobilitet mellem forskellige steder.¹⁴ Forskningen har endvidere fremhævet, at det livshistoriske perspektiv er velegnet til både at fokusere på 'det levede' og 'det fortalte liv'.¹⁵ 'Det levede liv' handler om, 'hvordan det var' og 'hvad der skete', dvs. faktuelle oplysninger om sociale og økonomiske forhold, afrejse fra oprindelsesland, ankomst til opholdsland, arbejde og uddannelse, familie mv. 'Det fortalte liv' er det meningsbærende og måden, som man forsøger at skabe sammenhæng i sine erfaringer. Man tilstræber at skabe og fortælle det, som den britiske forsker Ann Phoenix i sine analyser af caribiske migranter med inspiration fra Judith Butler kalder 'liveable lives'. Hermed menes, at livet skal være mere end til at 'bære' og overleve. Det skal også give mening for én selv og være forståeligt over for andre.¹⁶

Som et særligt metodisk greb har *MultiAalborg*-projektet anvendt *objektbaserede interviews* til at indsamle de 30 livshistorier. Valget af metode bærer præg af vores ønske om at samskabe med interviewpersonerne. Formålet med objektbaseret interviews har været at bruge objekter til at fremme erindringsarbejde under interviewene. Helt konkret har det indebåret, at alle interviewpersoner forud for interviewene er blevet bedt om at tage en eller flere genstande med – som også kunne være fotografier – med særlig betydning for dem. Dette kunne både være objekter, der forbinder dem til deres oprindelsesland, og objekter, som de har haft med fra rejsen til Danmark eller objekter, som har en særlig betydning for deres liv i dag i Aalborg. Vi er blevet præsenteret for alt lige fra kjoler, smykker, dagbøger, til identitetskort og i mange tilfælde fotografier fra tiden i oprindelseslandet og i Aalborg. Objekterne har fungeret som værdifuld inspiration og støtte til at genkalde erindringer om opvækst og fortælle om livet og dagligdagen i dag.¹⁷ Udover at være et greb til erindringsarbejde og skabe sammenhæng i interviewpersonernes fortælling, har objekterne også vist sig at have en tillidsopbyggende funktion i starten af interviewet, hvor interviewpersonerne har haft mulighed for selv at tage styringen og åbne interviewet ved at tale ud fra deres selvvalgte objekter. På den måde er det objektbaserede interview velegnet til at 'bryde isen' i starten af interviewet og skabe rum for at få interviewpersonernes stemmer frem.¹⁸

14 Olwig 2010.

15 Riessman 2008; Wencraft 2000.

16 Phoenix 2009.

17 Thomson & Hadfield 2014; Woodward 2016.

18 Tilskyndelsen til at anvende objektbaserede interviews er desuden et resultat af et inspirationsseminar afholdt med forskere fra Immigrantmuseet i Furesø. De har nyttige erfaringer med at bruge metoden i en museal kontekst med henblik på formidling i form af udstillinger.

Udover ovenstående har projektets metodeindsamling været inspireret af den biografiske narrative metode. Grundet sproglige barrierer har det dog ikke været muligt at gennemføre biografiske narrative interviews med få og åbne spørgsmål, som ellers er metodens ideal. Projektets interviewguide har været inspireret af den biografiske narrative metodes opbygning ved at give interviewpersonerne mulighed for at fortælle deres livshistorier ud fra brede tidskategorier i fortid, nutid og fremtid.¹⁹ Dette har resulteret i refleksioner om opvækst i oprindelseslandet, ruterne til Danmark, den aktuelle dagligdag i Aalborg samt overvejelser om, hvor interviewpersonerne ser sig selv i fremtiden.

I bogen *MultiAalborg – migrantfortællinger på tværs* findes en samlet afrapportering af undersøgelsens resultater.²⁰ Vi har naturligvis ikke kunnet løfte én kollektiv stemme frem, men vi har, i lyset af den særlige kontekst samt en stor bredde og variation, kunnet sammenfatte nogle gennemgående temaer, som er centrale for at forstå de etniske minoriteters møde med Danmark og hverdagen i Aalborg såvel som deres relationer til de kulturer og oprindelseslande, de kommer fra. I artiklen inddrager vi løbende nogle af undersøgelsens konklusioner, men det sker med et særligt fokus på artiklens tema om 'at høre til' og 'høre hjemme'. Vi har derfor også valgt nogle af de fortællinger ud, som giver det mest nuancerede og fyldestgørende billede af dette.

Analytisk tilgang og centrale begreber

Tilhørsforhold – eller på engelsk 'belonging' – handler grundlæggende om tilknytning til mennesker, til steder og til fællesskaber. Begrebet relaterer sig til flere niveauer i samfundet, der spænder fra nære relationer i hverdagslivet til nationale og transnationale fællesskaber. Den britiske forsker Nira Yuval-Davis har leveret værdifulde bidrag til at klargøre, hvordan man analytisk kan anvende 'belonging'-begrebet til at forstå tilhørsforhold i nutidens globaliserede verden.²¹ Yuval-Davis laver en central distinktion mellem 'belonging' og 'politics of belonging'. 'Belonging' handler om følelsesmæssig tilknytning og om at føle sig hjemme, tryk og sikker. Men ifølge Yuval-Davis er følelser om tilhørsforhold ikke kun positive; de bruges også til at markere hvem, der er 'inde', og hvem der er 'ude' af fællesskaber.²² Denne væsentlige pointe om, at tilhørsforhold både kan være inkluderende og ekskluderende har præget hovedparten af Yuval-Davis' forskning. Et helt centralt punkt har været kritiske analyser af 'politics of belonging', som hun betegner som 'grænsedragningens beskidte arbejde', hvor hun bl.a. har fokuseret på nationalisme og racisme.²³

19 Riessman 2008; Thomsen et al. 2016.

20 Jensen et al. 2021.

21 Yuval-Davis 2006; 2011.

22 Yuval-Davis 2006.

23 Yuval-Davis 2007, s. 563.

En af Yuval-Davis' andre pointer er, at disse positive og negative 'belongingprocesser' finder sted på tre forskellige niveauer i samfundet.

På *mikro-niveau* drejer det sig om tilhørsforhold i hverdagslivet og daglige relationer til familie, til venner eller til møder med andre mennesker i dagligdagens fællesskaber f.eks. på arbejdspladser og i institutioner. I disse sammenhænge er tilhørsforhold til andre individer og grupper primært baseret på ansigt-til-ansigt relationer. Der kan være tale om følelser af gensidig samhørighed, slægtskab og kærlighed, men også sociale grænsedragninger i forhold til hvem man identificerer sig med eller ikke identificerer sig med.²⁴

På *meso-niveau* er tilhørsforhold relateret til kollektive fællesskaber som typisk vil være foreninger eller bevægelser i det civile samfund. Der kan være tale om en konkret tilknytning, som er relateret til konkrete aktiviteter i en beboerforening eller en etnisk minoritetsgruppe. Der kan også være tale om fællesskaber i tilknytning til større bevægelser som f.eks. arbejderbevægelse eller kvindebevægelse.²⁵

På *makro-niveau* er tilhørsforhold relateret til såkaldte 'forestillede fællesskaber', som typisk vil være nationer eller religioner.²⁶ Kendetegnende for disse fællesskaber er, at de er 'ansigtsløse' og derfor ikke betinget af direkte kontakt mellem mennesker, men alligevel ofte med stærke følelser af samhørighed og fællesskab. Følelser af tilhørsforhold til disse fællesskaber kan være positive og meningsfulde for den enkelte og give en livslang mening med tilværelsen. Men de vil ifølge Yuval-Davis ofte have en bagside, fordi de gennem markeringer af det stærke 'vi' samtidig kan fungere ekskluderende i forhold til 'de andre'. Derfor kan forestillede fællesskaber være et centralt led i konstruktioner af 'os og dem'. Det ses f.eks. som konflikter mellem forskellige religiøse grupper eller i forhold til nationale fællesskaber, hvor 'de fremmede' ekskluderes eller positioneres som 'uønskede'.²⁷

Det er dermed en væsentlig pointe, at det at skabe tilhørsforhold finder sted på flere forskellige niveauer i samfundet, hvor disse 'belongingprocesser' aktiveres. Denne skelnen er analytisk nødvendig, selvom der i praksis er en tæt sammenhæng og et betydeligt overlap mellem de tre niveauer. Således har forskningen vist, hvordan f.eks. nationalisme og ekskluderende diskurser om etniske minoritetsgrupper som 'de andre' på nationalt niveau spiller en afgørende rolle også på sociale relationer i hverdagslivet.²⁸

Tilhørsforhold er således et mangefacetteret begreb med flere betydninger. I denne artikel vil vi især bruge begrebet til at nuancere, hvordan spørgsmålet om 'at høre til' og 'høre hjemme' får betydning for mennesker som frivilligt eller tvunget bevæger sig til nye steder. Hvordan skaber man som 'ny medborger' tilhørsforhold til en by

24 Se evt. uddybende Jørgensen 2010; Kofoed og Simonsen 2012; Jensen 2019.

25 Se evt. uddybende Tilly 2002; Henriksen og Levinsen 2019.

26 Anderson 2001.

27 Se evt. uddybende Yuval-Davis 2006.

28 Christensen og Jensen 2012; Farris 2017.

som Aalborg; hvilken meningsbærende betydning har de erfaringer, man har med sig, og hvilke in- og eksklusionsprocesser gør sig gældende? Vi lægger med andre ord vægt på at indkredse den betydning, som migranter i Aalborg tillægger fællesskaber både i de nære relationer og i de 'store' forestillede fællesskaber.

Hjem, som er det andet kernebegreb, kan ligesom tilhørsforhold lokaliseres på flere niveauer. Hjem kan bl.a. henvise til en nation (Homeland på engelsk); en hjemstavn (Heimat på tysk); en beboelse eller en bolig (Dwelling på engelsk; Wohnen på tysk). Boligen udgør typisk den materielle ramme omkring intime og sociale relationer.²⁹ Vi lægger især vægt på det sidste niveau, fordi det kan fungere som et vigtigt uddybende perspektiv på 'at høre til', og hvordan man skaber sig en tilværelse i en ny kontekst.

Simone de Beauvoir og senere feminister i 1970'erne og 1980'erne anlagde en meget kritisk vinkel på 'hjemmet', som de så som et arnested for patriarkalsk dominans og kvinders ulønnede og usynlige arbejde.³⁰ Som en reaktion på denne tilgang argumenterede den amerikanske politiske filosof og feminist Iris Marion Young i slutningen af 1990'erne for, det var nødvendigt at gentænke denne forståelse af 'hjem'. Young fremhævede, at der blandt feminister havde været et for snævert fokus på en bestemt opfattelse af hjem som husarbejde i stedet for 'home making', som hun argumenterer for er et bredere begreb, der ikke kun handler om rutinepræget husarbejde, men også om kreative værdier, sociale relationer og identiteter.

“[...]the idea of home and the practice of home-making support personal and collective identity in a more fluid and material sense, and that recognizing this value entails also recognizing the creative value to the often unnoticed work of many women”³¹

Inspireret af filosofen Martin Heidegger, som definerer 'hjem' (Wohnen), som en 'hjemlig rede', der er helt fundamental for menneskets eksistens og 'væren i verden', foreslog Young en ny definition af 'hjem' og 'home making'.³² For det første er der tale om materialiseringsprocesser, som er forbundet med hjem som et betydningsbærende sted for mennesker. Det rummer vigtige ejendele, rum og steder såvel som kropsliggjorte vaner og rutiner, som skaber mening og kontinuitet i menneskers liv. Både individers og familiers fortællinger, ofte på tværs af generationer, er forankrede i hjemmet. Young argumenterer for, at alle mennesker har behov for et sted, som er deres, hvor man kan samle det, som betyder noget for éns identitet. For det andet er hjemmet også et sted, hvor man forventer at føle sig tryk og i sikkerhed, selvom

29 Blunt og Dowling 2006; Brun 2015.

30 Beauvoir 1977; Friedan 1965.

31 Young 1997, s. 164.

32 Heidegger 1971; Young 1997; Brun 2015.

Young er opmærksom på, at dette for mange mennesker ikke kan indfries pga. vold i hjemmet eller forfølgelse 'udefra'.

Den norske socialantropolog, Marianne Gullestad, har i sine dybtgående analyser af hverdagslivet også fremhævet hjemmets centrale betydning som et centrum for hverdagen. I bogen *Kitchen Table Society* fra 1984 analyserer Gullestad unge norske arbejderklassekvinders hverdagsliv i en forstad til Bergen. Hvis man vil forstå kvindernes værdier og identiteter, er det ikke tilstrækkeligt at se på deres tilknytning til arbejdsmarkedet, hævder Gullestad i kritisk dialog med datidens feministiske forskning. Man må også se på relationer i familien, på venskaber og netværket i lokalområdet. Hun ser hjemmene og køkkenerne både som en symbolsk og en materialiseret ramme om sådanne fællesskaber for en gruppe kvinder, der opfatter sig selv som anstændige, respektable og 'almindelige' mennesker.³³ Gullestad mener, det er fejlagtigt at se hjemmet som en sfære, der er løsrevet fra 'det store samfund' – tværtimod ser hun hjemmet som hverdagslivets substantielle centrum – som en smertedigel, en fortætning af de mange komplekse sammenhænge og relationer, som mennesker indgår i hver dag. Analytisk arbejder Gullestad med en dobbeltbestemmelse, hvor hun på den ene side lægger vægt på den daglige organisering af opgaver og praksis og på den anden side de tværgående erfaringer og meninger som tilskrives den praksis, man har i hverdagslivet og i hjemmet.³⁴ Andre sociologer, som f.eks. Nira Yuval-Davis, har advaret mod at idealisere hjemmets betydning. Hun argumenterer for, at hjemmet ikke kun er en 'tryk rede', men for mange familier også et arnested for konflikter, vrede og vold.³⁵

Ovenstående viser, at hjem har flere betydninger og ikke mindst konnotationer. Det er disse forskelligheder, vi ønsker at se nærmere på i denne artikel. Vi undersøger, hvordan de migranter, vi har interviewet, har håndteret dét vilkår, at de har måttet forlade deres hjem, måske været på flugt og uden fast bopæl i en kortere eller længere periode, for senere måske at få mulighed for at etablere et hjem i en ny kontekst.

Tilhørsforhold – beretninger om 'at høre til'

I dette afsnit vil vi lade interviewpersonerne berette om tilhørsforhold både til Aalborg, til deres oprindelseslande og til andre steder med betydning for dem. Vi vil især trække på interviewene, men supplerer disse med objekter og artefakter såvel som kunstneriske udtryksformer.

Nader Alkasem fra Aleppo i Syrien har brugt poesien til at håndtere livet i eksil. Aalborg og byens rum betyder meget for Naders værker, og han har bl.a. udgivet digt-

33 Gullestad 1984; 2002.

34 Gullestad 1989; 1992.

35 Yuval-Davis 2011 s. 10.

samlingen *Dobbelt A, Digte fra Aleppo og Aalborg* sammen med den aalborgensiske gymnasielærer og digter Claus Nivaa.

Nader bruger sine digte til at udtrykke længsel og glæde i forhold til byen Aleppo, men også til at formidle budskabet om krigen i Syrien. Det gælder ikke mindst ødelæggelsen af byen, som den var før diktatur og ødelæggelse. Digtene udtrykker Naders følelser både før og under krigen samt hans håb for at byen har en fremtid på den anden side af krigen.

Parfume

*Aleppo er den flaske parfume
der en dag gik itu
ud over mit værelses gulv
Glasset gennemborer
Duften dvæler
Hvor end du befinder dig
i stedets beklædning³⁶*

En bred

*Det floden driver bort
er ikke drivtømmer
det er levende ligkister der havde
en fortid
en nutid
og en fremtid på den anden bred af livet³⁷*

Næsten alle interviewpersonerne udtrykker et stærkt tilhørsforhold til Aalborg. De er glade for at bo i byen og fremhæver, at den har '*lidt af alt*', og hverken er '*for stor eller for lille*'. De føler sig trygge, og flere siger, de føler sig mere hjemme her end f.eks. i en storby som København.

Der er bestemte steder i Aalborg, som går igen, når interviewpersonerne fortæller om at høre til. Det kan være stedet eller bydelen, hvor de bor nu; steder som de og deres forældre først kom til i Aalborg eller ruten på bussen, de kører med hver dag. Flere nævner også nogle af byens kendetegn som Limfjorden, Limfjordsbroen, havnefronten, gågaden og for nogle af de unge også nattelivet i Jomfru Ane Gade. Mange nævner desuden nærheden til Vesterhavet og naturområderne tæt på. For nogle skaber stederne i Aalborg erindringer til oprindelseslande. Et eksempel på dette er *Abdulahman Sheikh Abdullahi fra Somalia*, der fortæller om betydningen af følelses- og stedserfaringer på tværs af Somalia og Aalborg. Han mindes ofte en bro, der går over

36 Nader Alkasem og Claus Nivaa, udat. s. 6.

37 Nader Alkasem og Claus Nivaa, udat. s. 15.

en flod, der løber gennem byen Afgoi i Somalia, hvor han voksede op. Ved flodbredden fandt han ro til at samle sine tanker. Dette minde vækkes til live i ham et bestemt sted ved Limfjordsbroen, og når han er dér, mindes han sin barndom. På den måde får vandet og broerne både en konkret og en symbolsk betydning i Abdulrahmans erindringsarbejde og i hans bestræbelser på at skabe sammenhæng og mening med livet.

Det er et kendetegn ved transnationale identiteter, at der ofte er tale om tilknytning til flere steder og dermed ikke kun til oprindelsesland og nuværende bopæl. Det gælder f.eks. to af de syriske flygtninge, som indgår i undersøgelsen. *Obama Assaf* har på sin rute til Aalborg opholdt sig både i Tyrkiet, Grækenland og Italien, og han fremhæver især tiden i Grækenland som et af de bedste år i sit liv.³⁸ Noget lignende gør sig gældende for *Maisam Alloufi*, der under flugten fra Syrien til Tyrkiet, endte i byen Bursa. Her fortæller Maisam, at hun og familien mødte venlighed og hjælpsomhed. Her fandt de ro. Maisam fortæller videre, at hun har opbygget et stærkt tilhørsforhold til den tyrkiske by, hvilket bl.a. kom til udtryk i, at det var en tyrkisk sang, som hun medbragte som et af sine objekter til interview. Hvis Maisam ikke får mulighed for at blive boende i Aalborg i fremtiden, håber hun, det så vil være muligt for hende at bo i Bursa.³⁹

Sådanne sameksisterende og overlappende tilhørsforhold til flere steder viser, at migranternes stedstilhørsforhold både kan være forankret i at føle sig som aalborgenser og dansk og samtidig som somalier eller bosnier. Men man kan også føle sig stærkt knyttet til steder, hvor der har været tale om midlertidige ophold. Dette understreger også den tætte forbindelse mellem ruter og rødder – mellem de ruter i form af mobilitet og bevægelser mellem steder, som et menneske foretager, og de rødder, man har med sig fra oprindelsesland eller andre steder, man har været.⁴⁰ Derfor handler transnationale identiteter ikke om at vælge til og fra, men om at kunne integrere og blive accepteret for flerhed i sin identitet og familiefortælling.⁴¹ Denne pointe dokumenteres ikke kun af sociologer, antropologer og historikere, men også af forskere inden for psykologi og psykoanalyse, som har vist, at en base i egen kultur er en forudsætning for integration, mens forkastelse af egen kultur ofte fører til marginalisering og posttraumatiske lidelser.⁴²

For nogle interviewpersoner er tilhørsforhold mest knyttet til mennesker, især de nære relationer, og til erindringer om steder, hvor man har boet, end til landene som nationer. Men der er også eksempler på interviewpersoner, som har stærke følelser for deres oprindelseslande. Det gælder ikke mindst i de tilfælde, hvor man selv eller ens familie har måttet forlade landet pga. krig eller forfølgelse. Disse følelser samles mange om i foreninger og nogle gange i protester mod undertrykkelsen i

38 Jensen et al., s. 108.

39 Jensen et al., s. 102.

40 Gustafson 2014; Brun 2015; Eriksen 2006.

41 Yuval-Davis 2007; Beck 2002.

42 Berry 1997; Varvin 2021.

Hjemmehækket flakon, der symboliserer bosniske kvinder, som sørger over deres sønner og mænd, der døde under Srebrenica-massakren i 1995. Mindesten i Aalborg opført i 2021, hvor samme symbol af de sørgende kvinder indgår sammen med antallet af de mænd og drenge, der blev dræbt under massakren. Foto: Bente Jensen.

oprindelseslandet. Men tilhørsforholdet kan også antage mere kunstneriske udtryk. Et eksempel på sidstnævnte er *Almedina B. Boskailo* fra Bosnien, der fortæller os, at næsten alle bosniere, hun kender i Danmark, har en form for et symbol på massakren i Srebrenica, der fandt sted i 1995, i deres hjem. Almedinas eget symbol i hjemmet er en hækket flakon, der viser kvinder, som sørger over deres sønner og mænd. Kvindehænderne samler sig på midten over en kiste. Almedina fortæller, at flakonen er et symbol på krigen i det tidligere Jugoslavien, og hvad der var årsagen til, at så mange bosniere, inklusiv hende selv og hendes familie, flygtede fra landet tilbage i 1990'erne: "Det er for aldrig at glemme, hvad der skete – det må vi aldrig glemme, for det er vores historie", fortæller Almedina.

Flakonen har Almedina købt for nogle år tilbage på en sommerferie i Bosnien af en kvinde, som selv hæklede og solgte dem i massevis. Flakonen kan derfor også ses som et udtryk for, hvordan bosniske kvinder inddrager traditionelt håndarbejde som symbolske udtryk i deres politiske protester.

Almedina fortæller desuden, at der i 2021 efter 25 året for massakren i Srebrenica blev opstillet en mindesten for tragedien i Kildeparken i Aalborg⁴³. Almedina synes, det er vigtigt, at Aalborg Kommune er med til at støtte op om projekter som disse, da "det er med til, at man som bosnier føler sig anerkendt i det her samfund", siger hun

43 Ved massakren i Srebrenica dræbte de serbiske styrker 8.000 muslimske mænd og drenge. Massakren er ved en FN-domstol blevet dømt som folkedrab, og den bosnisk-serbiske leder Radovan Karadzic blev i 2016 kendt skyldig i denne forbrydelse ved en krigsforbryderdomstol i Haag (Christensen og Norheim 2016).

og tilføjer: "anerkendelse fører til mere vellykket integration, da man så får lyst til at give samfundet igen".⁴⁴

Men det er ikke alle interviewpersonerne, der føler sig velkomne. F.eks. fortæller roeren *Ali Bajelan* fra Iran, at han ikke føler, han hører hjemme i Danmark, fordi samfundet ikke accepterer ham og andre indvandrere. Han har også følt sig diskrimineret, når han ikke har kunnet få job eller komme ind på diskoteker i Jomfru Ane Gade. Der hvor Ali føler sig accepteret er i rokлубben og i kirken, som han hører til. Her føler han sig anerkendt – også af sine etnisk danske venner.⁴⁵

Lignende erfaringer finder vi også blandt flere af de andre interviewpersoner, som føler sig krænkede af tonen i den offentlige debat. Selvom de fleste af interviewpersonerne er glade for at bo i Aalborg, så er der en del af dem, som ikke føler sig accepterede på linje med etniske danskere. Flere beretter om manglende anerkendelse, f.eks. at de føler sig overset i sociale sammenhænge, hvor der især er etniske danskere. Der er eksempler på ubehagelige oplevelser af direkte diskrimination og hverdagsracisme. Det kan være nedværdigende blikke samt nedsættende og racistiske tilråb. Ordet 'perker' er blevet brugt, og der er blevet råbt, at man 'godt kan skride hjem'. Flere kvinder har haft krænkende reaktioner på at bære hovedbeklædning, og en kvinde oplevede korporligt at blive skubbet på vej ud af en bus. Nogle unge mænd har som Ali oplevet at blive nægtet adgang til diskoteker.⁴⁶

Men dér, hvor forskelsbehandling og diskrimination opleves som mest udbredt, er i forhold til arbejdsmarkedet. For selv om uddannelse fylder meget, og mange af interviewpersonerne og især deres børn har taget solide både boglige og faglige uddannelser, så udtrykker mange af dem frustrationer og ydmygelse over, hvor vanskeligt det er for etniske minoriteter at komme ind på arbejdsmarkedet i Aalborg. Der er f.eks. både en person med mangeårig baggrund i finanssektoren i Rumænien, der oplever ikke at blive kaldt til samtale. Det samme gælder digteren Nader Alkassen, som vi stødte på tidligere, der har problemer med at få job som jurist.⁴⁷

Disse oplevelser skaber en følelse af manglende anerkendelse. Det fører ofte til en marginaliseret social position, som opleves som uretfærdig, da den ikke matcher uddannelsesniveau og kompetencer.

Disse erfaringer med forskellige diskriminationsformer kan ses i sammenhæng med de seneste undersøgelser af danskernes værdier. Her fremhæves det, at der er en stigende bekymring for den jobkonkurrence, som nogle mener indvandringen fører med sig samt en opfattelse af, at indvandrere kan belaste velfærdssystemet.⁴⁸

Ser vi mere generelt på interviewpersonernes tilhørsforhold til Danmark, tilkendegiver de fleste, at de føler en stærkere lokal end national forankring. I lighed med

44 Jensen et al. 2021, s. 131.

45 Jensen et al. 2021, s. 98.

46 Jensen et al. 2021, s.54, s. 80, s. 81.

47 Jensen et al. 2021, s. 68 og 106.

48 Frederiksen 2019.

tidligere undersøgelser fra Aalborg og andre danske byer og lokalområder ser det således ud til, at mens den lokale identitet og det lokale tilhørsforhold er forholdsvis stærkt, er tilhørsforholdet til Danmark som nation grundlæggende svagt.⁴⁹

For det første skaber nogle af interviewpersonerne distinktion og grænsedragning til andre etniske grupper (inter-etnisk differentiering). De føler typisk, de selv er bedre integreret og mere accepteret end f.eks., hvad de opfatter som mere stigmatiserede etniske minoritetsgrupper. Derfor ønsker de ikke at blive 'sat i bås' med andre etniske minoriteter, og de er kritiske over for de generelle betragtninger om at være flygtning eller indvandrer, fordi det efter deres mening ofte, især i de politiske og offentlige debatter, forbindes med de grupper, som er mindst accepterede i det danske samfund. Den vietnamesiske gruppe, som var den første større gruppe flygtninge i Aalborg, der ankom i 1979 og 1982, blev taget godt imod af de etniske danskere, de blev opfattet som en gruppe, der hurtigt tilpassede sig og accepterede ny levevilkår. Vietnameserne giver i livshistorierne udtryk for, at der ikke har været problemer i gruppen og udtrykker i forlængelse heraf, at de har det svært med de etniske grupper, som er mere ekspressive i deres forventninger til det danske samfund eller ikke fulgte gældende regler om f.eks. foreningsdannelse og integration.⁵⁰ Dette skisma kom f.eks. stærkt til udtryk, da der opstod konflikter mellem somaliere og Aalborg Kommune i slutningen af 1990'erne omkring forventninger til integration.⁵¹

For det andet finder vi også grænsedragninger og afstandtagen inden for ens egen etniske minoritetsgruppe (intra-etnisk differentiering), hvilket hænger sammen med, at nogle personer oplever fællesskabet som lukket og uforeneligt med deres levemåde i Danmark. Det gælder f.eks. *Narcis George Matache* fra Rumænien, der er studerende. Han føler ikke et fællesskab med den rumænske forening i Aalborg. Efter hans mening kommer medlemmerne fra en 'anden verden', det kommunistiske Rumænien. Derfor har han skabt sine egne fællesskaber. Det samme gælder *Kinga Cymerman-Pakiet*, der er arbejdsmigrant fra Polen. Hun kommer ikke i den polske forening, fordi hun føler, at foreningen er et udtryk for en fastholdelse af en bestemt polsk identitet, som hun ikke kan forbinde med sit ønske om at blive integreret i det danske samfund.⁵²

Endelig *for det tredje* har vi set, hvordan konflikter fra oprindelseslandene kan flytte med. Det kan være konflikter mellem forskellige nationer (som Iran og Irak), det kan være borgerkrige (som i det tidligere Jugoslavien og i Somalia). Især i livshistorierne fra den bosniske gruppe blev der givet udtryk for, at interviewpersonerne ikke var bekvemme med at deltage i f.eks. nogle bosniske arrangementer og opleve det had, der blev udtrykt over for serbere. De oplever det som en form for 'kollektivt had' rettet mod serberne, som respondenterne ikke finder hensigtsmæssig, men for-

49 Kofoed & Simonsen 2010; Christensen & Jensen 2012; Schmidt 2019.

50 Jensen et al. s. 154.

51 Jensen et al. 2021, s. 33 ff.

52 Jensen et al. 2021, s. 70 og s. 43.

står eksistensen af grundet historikken mellem de to grupperinger i oprindelseslandet. Migranter oplever desuden at blive 'kigget på' og vurderet ud fra den måde, de håndterer deres bosniske identitet og konflikter i hjemlandet i forhold til, hvad der er gældende i de etniske foreninger. Man vil f.eks. ikke blive anset som værende en 'god' bosnier, hvis man finder sammen med en serber.

I Aalborg såvel som i andre byer i Danmark er der således *etnisk baserede sociale og kulturelle skillelinjer* eller et etnisk hierarki blandt flygtninge og indvandrere, som man bliver konfronteret med i bestræbelserne på at blive accepterede medborgere, der er integrerede og anerkendte i byen såvel som i det danske samfund. Thomas Hylland Eriksen har brugt 'køleskabsmetaforen' til at tematisere dette. Han ser fællesskaber som et omvendt køleskab, hvor jo mere varme man bestræber sig på at skabe indadtil, jo mere kulde skaber man udadtil.⁵³

Beretninger om 'at høre hjemme'

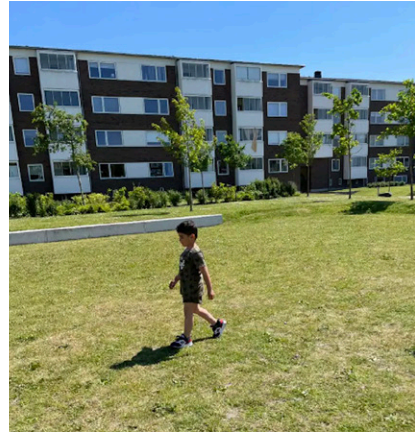
Vi vil nu bevæge os fra det mere generelle spørgsmål om tilhørsforhold og de sociale og kulturelle skillelinjer til at se på hjemmets betydning. Vi dykker ned i beretningerne om, hvordan interviewpersonerne selv eller deres forældre har valgt eller været tvunget til at forlade deres hjem, og hvordan nogle af personerne gennem perioder ikke har haft noget hjem. For nogle er hjemmet blevet taget fra én, for andre er hjem forbundet med skiftende flygtningelejre, og for andre igen har man frivilligt valgt at forlade sit hjem.

Men fortællingerne handler i lige så høj grad om, hvordan man som migrant i Aalborg, kan skabe eller genskabe et hjem. Den objektbaserede tilgang har styrket dette perspektiv, idet mange af de genstande, som interviewpersonerne valgte at vise frem, har handlet om hjemmet – enten som minder eller som symbolske markeringer på det hjem, som er blevet bygget op i Danmark. På den måde er rødderne fra oprindelseslandet eller fra de ruter, man har bevæget sig af, aktive i hjemmet. De indgår som meningsbærende elementer i hverdagen i form af indretning, mad og beklædningsgenstande.

Dette vil vi nu illustrere med uddrag af to fortællinger, der vidner om den store spændvidde, der er i tilknytning til spørgsmålet om 'at høre hjemme'.

Rezan Sulaiman Abdullah Nadhari er kurder fra Irak. Hun er 34 år og kom til Danmark i 2013, hvor hun blev familiesammenført med sin ægtefælle. Hendes opfattelse af hjem er præget af, at hun tilbragte sin barndom og ungdom i Al-Tash flygtningelejren i Nordirak, hvor familien boede i 20 år. Efter faderens død flyttede moderen og de

53 Hylland Eriksen bruger ikke kun metaforen om etniske minoriteter, men også om nationalister, hvor vægtskålen mellem varme ind-ad-til og kulde ud-ad-til ifølge Eriksen tipper over. Eriksen 2004, s. 59.

Rezan Sulaiman Abdullah Nadhari er kurder fra Irak. Hun er vokset op i flygtningelejre, før hun i 2013 kom til Danmark. Øverst til venstre er Rezans skoleklasse i ørkenen. Det er hendes eneste familiefoto. Til højre er hendes søn i Nørresundby, hvor familien bor i dag. Nederst ses to af de genstande, Rezan bragte med sig til Danmark: et dekoreret skrin og hendes kurdiske bryllupskjole. Foto øverst: privatfotos, øvrige: Bente Jensen.

seks børn til Al-Kawa flygtningelejren. Her boede de i telt i to år, inden de blev tildelt et lille hus, hvor Rezan levede indtil, hun kom til Danmark. De levede et liv under ekstreme vejrforhold med kolde vintre, sandstorme og varme somre. Rezan husker, hvordan familien på syv sov på rad og række efter alder i husets eneste rum.

Rezan og hendes ægtefælle bor i dag i Nørresundby i en lejlighed sammen med deres to sønner på henholdsvis 5 og 6 år. Det var nyt for Rezan, at der var møbler i lejligheden, da hun kom hertil første gang. Hun var vant til, at indretningen i hjemmet bestod af puder og tæpper. Samtidig var det en lettelse for hende, at vand- og elforsyningen er stabil i Danmark. Det var hun ikke vant til fra Irak, hvor tilgang til vand er et konfliktpunkt mellem Irak og Tyrkiet. Rezan havde dog været vant til en stor have i tilknytning til det lille hus i flygtningelejren, og i Nørresundby kom hun til en relativt

stor lejlighed men med en lille altan. I starten savnede hun derfor en have, herunder muligheden for at gå udenfor og arbejde i den. Rezan og hendes overvejende kurdiske og afghanske veninder mødes i hinandens hjem og spiser sammen. Hjemmet er nu centrum for Rezans sociale liv.

Hjem for Rezan er Nørresundby, her bor hendes familie. Hun lever i nuet, det er vigtigt for hende. Hun kæmper for sit hjem og sin familie og kompenserer for, at hendes mand på grund af en færdselsulykke ikke kan arbejde. Rezan har bemærket, at familielivet og dermed brugen af hjemmet er forskelligt. I Irak bor børn sammen med deres forældre, til de bliver gift. I Danmark har børn deres eget værelse og sover for sig selv, det gør man ikke i Irak. Det har Rezan taget til sig og kalder det "blandingskultur". Hun er rigtig glad for, at der er mere tid til børnene i Danmark. Hun fortæller, at i Irak har de voksne travlt 'med livet', og børnene lever på gaden. En anden forskel, Rezan fremhæver, er, at i Danmark planlægger forældrene fællesaktiviteter med børnene, f.eks. ture til Zoo. Hun udtrykker glæde over det danske børneliv, som hendes drenge har mulighed for at leve.

Rezan har ingen objekter fra sit tidligere hjem, der var ikke mange ting i flygtningelejren, og der var ikke megen plads i kufferten. Hun er fortvivlet over, at hun mistede alle sine familiefotos på rejsen til Danmark, fordi hendes ene kuffert forsvandt og ikke blev fundet. Det var vigtigt for hende, at der var plads til hendes kurdiske tøj og især hendes bryllupskjole i bagagen, selvom hun ikke kan passe den mere.

Kinga Cymerman-Pakiet kommer fra den østlige del af Polen. Kinga er 39 år og gift med Karol, som hun har to drenge med. Kinga er uddannet som sygeplejerske, i dag arbejder hun som social- og sundhedsassistent på et plejehjem.

Familien udvandrede til Aalborg i 2009. Flytningen bestod i, at de stoppede alle deres ting i bilens bagagerum og kørte afsted, efter Kingas mand havde arbejdet i Danmark i tre måneder og ønskede at blive. Kinga kunne mærke, at hendes mand var meget glad, og at han følte en ny frihed, hvilket betød meget for hende, da hendes kærlighed til ham vægtede højt. Hun ville gerne være sammen med ham og ikke være alene i Polen. Samtidig var det vigtigt for Kinga, at deres søn var sammen med sin far. Håbet om at etablere et hjem under gode økonomiske forhold spillede stærkt ind i valget om at flytte. Karol havde fundet en lille lejlighed i Aalborg, som han lejede, og her kunne familien skabe et hjem. I Polen havde familien boet i en lille lånt lejlighed, og midlerne var begrænsede: "Vi kunne ikke købe en vaskemaskine uden at låne. Her kunne vi købe alt, vi havde behov for." Kinga husker den første euforiske oplevelse af Bilka – farverne og de mange varer. Det var så anderledes i forhold til, hvad hun var vant til i Polen. Hun beskriver oplevelsen som "når børn ser slik".⁵⁴

Familien har siden boet i lejligheder flere steder i Aalborg. I starten var det vigtigt, at deres hjem var i nærheden af andre polakker, fordi de sås meget med de andre pol-

Kinga Cymerman-Pakiet kommer fra i den østlige del af Polen. Hun er opvokset i en lille familie, der bestod af hende og hendes mor. Barndomsbilledet viser Kinga i skoleuniform og afspejler, at hun husker barndommen som en tid uden farver. I dag bor Kinga og hendes familie i et parcelhus i Aalborg, hvor de har etableret deres hjem på en villavej med overvejende etniske danske naboer. Kinga udtrykker, at huset er del af en drøm om "det gode danske liv", som nu er blevet indfriet.

Fotos: privatfotos.

ske familier i hinandens hjem. Da de andre polakker købte hus, betød det, at familien blev alene i Aalborg Øst, hvor de havde en god lejlighed med have, men hvor de følte sig utrygge blandt de andre beboere med forskellige etniske baggrunde. Da familiens økonomi tillod det, ønskede Kinga og hendes mand også at købe deres eget hus. De ledte, og de så på mange huse. En dag kom familien til et sted, hvor deres søn spontant gik i gang med at lege, og det endte derfor med at blive deres nye hjem.

I dag har de opnået det, som Kinga betegner som "det gode danske liv". De har eget hus, og familien føler sig godt modtaget i nabolaget. De får gode råd af naboerne om havearbejde og "en snak over hækken." Kontakten til naboerne betyder, at Karol er blevet bedre til at tale dansk. Kinga fortæller, at naboerne gav gaver til sønnen ved konfirmationen, og når der er fødselsdag, går familien rundt med kage, som er en polsk tradition.

Kinga føler, at hjem er Danmark og Polen er ferie: "Her er mit hus, mit arbejde, mit Bilka". Kingas objekter fra hjemmet i Polen er hendes gamle trælegetøj. Hendes forbundethed med hendes tidligere hjemland kommer også til udtryk i mindet om den lokale mad, en bestemt type ost og duften af nybagt brød fra hjemegnen med en helt særlig smag.

Sammenligner man de to fortællinger om hjemmet er der store forskelle, hvilket hænger sammen med de to kvinders forskellige erfaringer med flugt og med eksistentielle vilkår. For Rezan er hjemmet ikke en selvfølge, men hun oplever det i dag som en helle, som hun stadig kæmper for. Der er tryk for hendes sønner, og hun kan mødes med sine veninder. Hun oplever stedet som en slags landsby, og hun bruger fælleshuset i området. Det er en kontrast til flygtningelejrene, hun voksede op i, hvor

der ikke var meget plads og komfort, men hvor hun var tæt på sin egen familie, som hun savner. Hjemmet er også udgangspunktet for fællesskabet i hendes egen familie og deres måde at være familie på, som er en blanding mellem kurdisk og dansk, som hun selv udtrykker det.

For Kinga afspejler hendes holdning til hjemmet sig i den måde, hun taler om det på. Hun lægger vægt på, at bestræbelserne på at opnå, hvad hun opfatter som 'det gode danske liv' er lykkedes. Familien, hjemmet og huset bliver derfor en spejling af familiens øgede økonomiske formåen, som er kulmineret med muligheden for at købe eget parcelhus. Hun føler sig accepteret som en del af fællesskabet på villavejen, som betyder rigtig meget for hende. Villavejen giver også mulighed for en større integration af hendes mand. Han arbejder på fabrik med andre polakker og bruger ikke dansk på sit arbejde, som Kinga selv gør. Samtalen med naboerne forbedrer hans sprogkundskaber og kulturforståelse.

Hjemmet er, som Marianne Gullestad skriver, en smeltedigel og den *primære ramme for de nære sociale relationer*, som bliver både forstærket og udfordret gennem flugt og migration. Under krig og forfølgelse forsvinder hjemmet som det skjold, som værner om trykthed, sikkerhed og beskyttelse mod omverdenen. Undersøgelser fra krigen på Balkan vidner om dette. F.eks. viser Christensen og Norheim i en analyse af kvindeliv på tværs af grænser, hvor smertefuldt det kan være at skulle forlade et hjem, som ofte har været et livslangt projekt for at skabe en materiel ramme og en tryk tilværelse for en familie. Det var tilfældet for den bosniske kvinde Camila Isnovic, der i 1992 oplevede den etniske udrensning i byen Foca på Balkan. Her blev familien uden varsel og med øjeblikkelig virkning tvunget til at skulle forlade deres hjem uden at medbringe noget som helst. "Vi havde kæmpet så hårdt og arbejdet så meget, og pludselig var det hele væk", siger Camila.⁵⁵

Den bosnisk-svenske forsker Maja Pavrzanovic Frykman har også analyseret Balkan krigen, og hun viser, hvordan civile i Zagreb og Sarajevo kæmpede for at skabe steder, hvor man kunne være i sikkerhed. Men beretningerne om disse steder viste også, hvor stort behovet var for at holde fast i de daglige rutiner og normaliteter, som kendetegnede livet i hjemmet før krigen. Frykman citerer følgende fra en af beretningerne:

"We brought an old bed into the cellar. We also brought blankets and everything. It remained there until recently [...]. We had everything we needed – a house in six square meters! You ought to have a table to place all the important things – light, food, radio".⁵⁶

55 Christensen og Norheim 2016, s. 44.

56 Frykman 2008, s. 180.

Analysen viser, hvor stor betydning hjemmet har. Det er også tydeligt, at de mennesker, der oplever de største eksistentielle udfordringer, er flygtninge, der ufrivilligt må forlade deres hjem.⁵⁷ Undersøgelsen viser også, at hvis og når det bliver muligt at genetablere 'den hjemlige rede', bliver det som den materielle ramme omkring familien og de intime, nære sociale relationer.

Set fra *forældrenes side* er omsorg og ansvar for børnene det helt centrale og ofte den primære motivation for at forlade oprindelseslandet. Det har været tydeligt i forbindelse med fortællinger om flugt, hvor det typisk er forældrene, der har sikret, at børnene har kunnet forlade oprindelseslandene. Det kan også være i form af seriel migration, hvor en af forældrene er rejst i forvejen for at skabe mulighed for senere at få børnene til Danmark.⁵⁸ Grundlæggende har forældrene ønsket at beskytte deres børn, skabe sikkerhed og tryghed samt give dem bedre betingelser i deres opvækst, end det har været muligt i oprindelseslandene.

Set fra *børnenes side* udtrykkes der gennemgående en meget høj grad af anerkendelse og forpligtigelse over for forældrene. Der er en bevidsthed om de store udfordringer, som mange af forældrene har kæmpet med for at komme til Danmark, og børnene har en forståelse for, at det har været og ofte stadig er vanskeligt for forældregenerationen at bygge en ny tilværelse op. Vi har set mange eksempler på, hvordan unge og voksne børn i dag hjælper deres forældre f.eks. i forhold til kontakt til offentlige myndigheder.

Med til denne understregning af familiens betydning hører også, at mange flygtninge er kommet hertil alene og uden familie. De har oplevet savnet af de nære relationer samtidig med, de har bestræbt sig på at etablere nye fællesskaber og familierelationer.

Grundlæggende vidner fortællingerne fra *MultiAalborg*-projektet dog om en høj grad af familiesammenhold og om fælles familiehistorier, som går igen på tværs af generationer. Det er transnationale familier, som er spredt over flere lande. Familiebåndene er ofte stærke og fastholdes kontinuerligt, ofte dagligt, gennem digitale medier. Hvor det er muligt, arrangeres der også store familiesammenkomster med deltagelse fra flere lande.

Konklusion

Vi har i denne artikel undersøgt, hvilket tilknytningsforhold migranter i Aalborg har til byen, og om de føler, 'de hører til' og 'hører hjemme'. I lighed med tidligere forskning viser også denne undersøgelse, at der ikke er nogen modsætning mellem ruter og rødder. Det kommer til udtryk i de *transnationale identiteter*, hvor erindringer fra

57 Vacher 2019, s. 37.

58 Phoenix 2009.

fortiden indgår som aktive identitetsmarkører i bestræbelserne på at skabe en ny tilværelse. Det sker gennem beretninger om betydningsbærende sociale relationer fra oprindelseslande og de steder, man har opholdt sig. Som et særligt greb har vi i undersøgelsen vist, at det sker gennem materielle genstande, som præger migranternes hjem både som udsmykninger og symbolske udtryk. Erindringerne vidner om både glæde og smerte; glæde fordi de genkalder følelser om smukke steder og nærvær med familie og venner; smerte fordi der også er savn og længsel. Erindringerne er typisk forbundet med steder, som spejles i lokaliteter i Aalborg: fjorden, havet, bydele, skove, parker, en bestemt bænk eller en busrute.

Det er et gennemgående træk, at migranternes tilhørsforhold til Aalborg er stort. De føler, 'de hører til', og de føler sig trygge og sikre i byen. Det gentages igen og igen, at byen opfattes som værende 'hverken for stor eller for lille'. Der er således ikke noget, der tyder på, at migranter i Aalborg savner de store metropoler, tværtimod nævner flere København som eksempel på en storby, som man vil have det vanskeligt ved at føle sig tryk i.

Men der er også 'sten i skoen' i Aalborg i form af oplevelser af eksklusion fra fællesskaber, og de negative konsekvenser af tilhørsforhold, som Nira Yuval-Davis betegner som '*politics of belonging*'. Sådanne negative grænsedragninger opleves både på makro-niveau, hvor mange migranter opfatter den nationale diskurs og den offentlige debat som krænkende og ekskluderende gennem stærke markeringer af os/dem. På mikro-niveau i hverdagen er der oplevelser af diskrimination i forhold til arbejdsmarkedet og hverdagsracisme i de daglige interaktioner i byens rum.

Vi har i undersøgelsen vist, at metaforen om '*det omvendte køleskab*' også gør sig gældende blandt de etniske minoriteter i Aalborg, idet stærke fællesskaber, som skabes indadtil, fører til skabelse af kulde udadtil. Det ser vi i form af inter-etniske differentieringer, der som regel er baseret på et 'etnisk hierarki', hvor nogle grupper af migranter markerer afstand til, hvad de opfatter som mere stigmatiserede grupper end dem selv. Ligeledes ser vi logikken om '*det omvendte køleskab*' i ovennævnte krænkende offentlige diskurser, som markerer et os/dem. Men der er også eksempler på differentiering, som udfordrer køleskabsmetaforen i form af intra-etnisk differentieringer, idet grænsedragninger her forbliver inden for egen gruppe f.eks. i forhold til oplevelser af social kontrol eller markeringer af nationale identiteter, som man ikke kan forbinde sig med.

'*Den hjemlige rede*' er en anden metafor, som vi har beskæftiget os med ved at se på hjemmet både som et sted, hvor man kan føle sig tryk og sikker, og et sted, hvor man samler det, som betyder noget for ens identitet. Hjemmet er på den måde et meningsbærende sted for erindrings- og identitetsarbejde, og genstande fra oprindelseslande bruges ikke kun som kreative udsmykninger, men også som en et led i at fastholde erindringer. Det er ikke overraskende, at alle interviewpersoner fremhæver hjemmets fundamentale betydning; det er mere interessant, at de tillægger hjemmet forskellige betydninger, som er relateret til indholdet i de transnationale identiteter.

Det kan være et forsøg på at markere en forlængelse eller et spejlbillede af det hjem, som man har forladt; en markering af kontraster til utryghed under flugt og i flygtningelejre, eller endelig en markering af drømme om mere velstand og om at kunne leve så tæt som muligt på, hvad der opfattes som 'danskhed'.

Det er også bemærkelsesværdigt, hvordan genstande, som er forankret i hjemmet og i hjemmets gøremål, får nye symbolske betydninger i det offentlige rum. Det gælder f.eks. brugen af de hækledede flakoner, som bliver brugt som et symbol i mindesmærke for ofrene for massakren på bosnier i Srebrenica. Det kommer også til udtryk i Nader Alkasems digte, hvor han inddrager sansninger som erindringer, f.eks. i form af en ituslået flaske parfume som symbol på ødelæggelserne i Aleppo.

På tværs af forskelligheder og ikke mindst betingelser vidner livsfortællingerne i *MultiAalborg*-projektet om, at det er en uhyre kompliceret proces at finde sig til rette i et nyt land og en ny kontekst. Men fortællingerne vidner også om, at migranter lægger vægt på at skabe såkaldte 'liveable lives', hvor livet ikke kun handler om at overleve og finde tryghed, men også skal være meningsgivende både for én selv, de nære relationer og omgivelserne. Her er det tydeligt, at evnen til at kunne forbinde fortid, nutid og fremtid spiller en væsentlig rolle, fordi den aktuelle hverdag på den måde både rammes ind af erindringer fra fortiden og af drømme og visioner for fremtiden.

Litteratur

- Anderson, Benedict 2001: *Forestillede fællesskaber. Refleksioner over nationalismens oprindelse og udbredelse*. Gylling: Roskilde Universitetsforlag.
- Alkasem, Nader og Nivaa Claus udat.: *Dobbelt A. Digte fra Aleppo Digte fra Aalborg*. Aalborg: Forlaget Alba.
- Bauman, Zygmunt 1998: *Globalizations: The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich 2002: "The Cosmopolitan Society and its Enemies", *Theory, Culture and Society*, 19 (1-2), s. 17-44.
- Berry, John W. 1997: "Immigration, Acculturation, and Adaption", *Applied Psychology: An International Review* 46(1), s. 5-68.
- Blunt, Alison og Dowling, Robyn 2006: *Home*. London/NewYork: Routledge.
- Brun, Cathrine 2015: "På leting etter sted: Internflyktninger i Georgia mellom tvungen mobilitet og drømmen om bofasthed". Marit Aure et al. (red.) *Med sans for sted. Nyere teorier*. Bergen, Fakhbokforlaget, s. 249-264.
- De Beauvoir, Simone 1977 (1949): *Det andet køn*. Viborg: Tiderne Skifter.
- Cagler, Ayse og Glick Schiller Nina 2018: *Migrants & City-Making. Dispossession, Displacement & Urban Regeneration*. London: Duke University Press.

- Christensen, Ann-Dorte og Jensen, Sune Qvotrup 2011: "Roots and Routes: Migration, belonging and everyday life", *Nordic Journal of Migration Research*, 1(3), s. 146-155.
- Christensen, Ann-Dorte og Jensen, Sune Qvotrup 2012: *Stemmer fra en bydel. Etnicitet, køn og klasse i Aalborg Øst*. Aalborg Universitetsforlag.
- Christensen, Ann-Dorte og Norheim, Marit Benthe 2016: *Skibet er ladet med minder. Fortællinger om kvindeliv på tværs af grænser*. Aalborg Universitetsforlag.
- Eriksen, Thomas Hylland 2006: *Rødder og fødder. Identitet i en foranderlig tid*. Aarhus: Tiderne Skifter.
- Frederiksen, Morten 2019: "Stabilitet og forandring i danskernes værdier". Morten Frederiksen (red.): *Usikker modernitet. Danskernes værdier fra 1981 til 2017*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 9-39.
- Frykman, Maja Pavranovic 2008: "Staying Behind: Civilians in the Post-Yugoslav Wars 1991-95". Nicholas Atkin (ed.) *Daily Lives of Civilians in Wartime Twentieth-Century Europe*. Westport, CT: Greenwood Press, s. 63-193.
- Giddens, Anthony 1990: *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Gustafson, Per 2014: "Place attachment in an age of mobility", Lynne C. Manzo et al. (eds.). *Place attachment: Advances in Theory, Methods and Applications*. London and New York: Routledge, s. 37-48.
- Gullestad, Marianne 2002 (1984): *Kitchen-Table Society. A case study of family life and friendships of young working-class mothers in urban Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, Marianne 1989: *Kultur og hverdagsliv: På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heidegger, Martin 1971: "Building, Dweilling, Thinking". Albert Hofstadter (ed.) *Poetry, Language and Thought*. New York: Harper and Row, s. 143-162.
- Henriksen, Lars Skov og Levinsen, Klaus: 2019: "Forandringer i foreningsmedlemskab og frivilligt arbejde". Morten Frederiksen (red.): *Usikker modernitet. Danskernes værdier fra 1981 til 2017*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 193-231.
- Indvandrere i Danmark 2020. Danmarks Statistik <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/Publikationer/VisPub?cid=29447>
- Jensen, Bente, Özkaya, Betül og Christensen, Ann-Dorte 2021: *MultiAalborg – migrantfortællinger på tværs*, Aalborg Stadsarkiv.
- Jensen, Tina Gudrun, 2019: "Et spørgsmål om tillid? Naboskabsrelationer og social sammenhængskraft". Tina G. Jensen et al. (red.): *Social sammenhængskraft. Begreb og virkelighed*. København: Samfundslitteratur, s. 115-133.
- Jørgensen, Anja 2010: "The Sense of Belonging in New Urban Zones of Transition", *Current Sociology*, 58 (1), s. 3-23.
- Kofoed, Lasse og Simonsen, Kirsten 2010: *Den fremmede, byen og nationen – om livet som etnisk minoritet*. Roskilde Universitetsforlag.

- Kofoed, Lasse og Simonsen, Kirsten 2012: "(Re)scaling Identities: Embodied Others and alternative Spaces of Identification". *Ethnicities*, 12 (5), 623-642.
- Larsen, Jonas 2019: "Mobilitet, turisme og globalisering". Anders Blok og Carsten B. Laustsen (red.) *Sociologiens problemer*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 681-700.
- Olwig, Karin Fog 2010: "Migrationsnarrativer", *Kulturstudier* nr. 2, s. 119-139.
- Parby, Jakob Ingemann 2015: *At blive... Migration og identitet i København ca. 1770-1830*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet/Københavns Museum.
- Phoenix, Ann 2009: "Transforming transnational biographical memories: Adult accounts of 'non-normative' serial migrant childhood". Gabrielle Rosenthal et al. (eds.) *Ethnicity, Belonging and Biography: An ethnographical and biographical Perspective*. Münster: LIT Verlag.
- Riessman, Catherine K. 2008: *Narrative Methods for the Human Sciences*. London: Sage.
- Schiller, Nina Glick 2008: *Beyond Methodological Ethnicity: Local and Transnational Pathways of Immigrant Incorporation*, Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relation no. 2, Malmö University.
- Schmidt, Garbi 2019: "Kan sammenhæng skabes? Eksempler fra to københavnske brokvarterer", Tina G. Jensen et al. (red): *Social sammenhængskraft. Begreb og virkelighed*. København: Samfundslitteratur, s. 93-111.
- Schutz, Alfred 1944: „The Stranger: An Essay in Social Psychology”, *The American Journal of Sociology* 49:6, s. 499-507.
- Simmel, Georg 1908: "Exkurs über den Fremden", *Soziologie. Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung*. 6. Teil. Berlin:Duncker & Humblot Verlag.
- Thomson, Rachel og Hadfield, Lucy 2014: "Day-in-a-life microethnographies and favourite things interviews", Johnson Vichy et al. (eds.), *Steps to engage young children in research: Volume 2, The researcher toolkit*. Bernard Leer Foundation, University of Brighton, s. 126-130.
- Thomsen, Trine L., Bo, Inger G. og Christensen, Ann-Dorte red. 2016: "Narrativ Forskning: Tilgange og Metoder", Inger G. Bo et al. (red). *Narrativ forskning. Tilgange og metoder*, København: Hans Reitzels Forlag, s. 13-35.
- Tilly, Charles 2002: *Stories, Identities and Political Change*. Lanham: Rowman & Littlefield Publ. Inc.
- Urry, John 2007: *Mobilities*. Cambridge: Polity Press.
- Vacher, Mark 2019: "Flygtningens vilkår – et etnografisk studie af flugten og dens følger hos syriske flygtninge i Libanon", *Kulturstudier* nr. 3, s. 35-60.
- Varvin, Sverre 2021: *Psychoanalysis in a social and cultural setting*. Routledge.
- Wengraf, Tom 2000: "Uncovering the General from the Particular. From Contingencies to Typologies in the Understanding of Cases". Chamberlayne, Prue et al. (eds.) *The Turn to Biographical Methods in Social Science: Comparative Issues and Examples*. Routledge.

- Woodward, Sophie 2016: "Object interviews, material imaginings and 'unsettling' methods: interdisciplinary approaches to understanding materials and material culture", *Qualitative Research.*, 16(4), s. 359-374.
- Young, Iris Marion 1997: "House and Home: Feminist Variations of a Theme", *Intersecting Voices. Dilemmas of Gender, Political Philosophy, and Policy*, Princeton University Press, s. 132-164.
- Yuval-Davis, Nira 2006: 'Belonging and the politics of belonging', *Pattern of Prejudice* 40 (3), s. 197-214.
- Yuval-Davis, Nira 2011: *The Politics of Belonging: Intersectional Contestations*. London: Sage.
- Aalborg Kommune, Statistik 2020 www.aalborg.dk

English Summary

Migrant Stories about 'Belonging' and 'Home Making'

The article focuses on 'belonging' and 'home making' as a framework for creating everyday life and social relations in a new context, to which a migrant has moved either enforced or voluntarily. It raises questions of how attachment to a Danish city like Aalborg is created, and which inclusion and exclusion processes apply to everyday life. Furthermore, it thematizes transnational identities and roots and routes, especially which significance roots, regarded as memories from the countries of origin and other places, have, and how they are included in the creation of ties to new places, and to the creation of a home.

The article is based on 30 life stories from migrants collected in the MultiAalborg project (2020-21). The life stories, across differences and not least conditions, unveil that settling in a new country and context is a complicated and demanding process. Simultaneously they indicate that migrants give importance to create 'liveable lives', where life is not only about surviving and finding security, but also meaningfulness for oneself, the close relationships, and the surroundings. The ability to connect past, present and future plays a significant role, because thus everyday life is framed both by memories from the country of origin and by dreams and visions for the future.